
ФОЛІО. ВЕЛИКА КНИГА. СВІТОВА КЛАСИКА

Говард Філіпс
Лавкрафт

•
ПОКЛИК КТУЛХУ
ТІНЬ НАД ІНСМУТОМ
НА СТІМЧАКАХ БОЖЕВІЛЛЯ

Харків
«ФОЛІО»

ГЕРБЕРТ ВЕСТ, РЕАНІМАТОР

I

З ПІТЬМИ

Про мого приятеля Герберта Веста я згадую з жахом. Він охоплює мене не лише при згадці про зловісне зникнення чоловіка, але і про ту незвичайну мету, якій він себе присвятив. Ця історія почалася сімнадцять років тому в Архемі, під час практики там студентів медичного факультету Міскатонікського університету. Поки я перебував поруч із Вестом, пекельна витонченість його експериментів заворожувала мене, й я став найближчим помічником дослідника. Тепер же, коли він зник, чари розвіялися, і мене невідступно мордує страх. Спогади та лихі передчуття гірші за будь-яку реальність.

Перший жаский випадок стався незабаром після нашого знайомства — тоді він мене шокував, навіть тепер, згадуючи про нього, я аж тремчу від страху. Як я вже казав, ми з Вестом вчилися на медичному факультеті, де він дуже скоро став відомим завдяки своїм зухвалим теоріям про природу смерті та штучним способам її подолання. Погляди юнака, висміяні професурою та студентами, базувалися на механістичному розумінні природи життя. За допомогою керованої хімічної реакції Вест сподівався знову запустити механізм людського тіла після того, як природні процеси в ньому згаснуть. Під час своїх експериментів із різними оживляючими розчинами він занапастив незліченну кількість кроликів, морських

свинок, котів, собак і мавп, налаштувавши проти себе весь факультет. Кілька разів йому вдавалося виявити ознаки життя в імовірно мертвих тваринах, часто це були безперечні ознаки, однак дуже скоро він збагнув, що вдосконалення процесу зажадає від нього всього життя. Він також уторопав, що один і той самий розчин по-різному діє на різні види тварин, тому надалі для проведення спеціальних дослідів йому знадобляться ще й людські трупи. Саме тоді у Веста виник конфлікт із керівництвом факультету, і студента відсторонив від дослідів особисто декан, добрий та освічений доктор Алан Гелсі, чий наполегливу турботу про страждених і досі згадують старі мешканці Архема.

Я завжди приязно ставився до досліджень Веста та часто обмірковував із ним його теорії з усіма їхніми нескінченними наслідками та висновками. Поділяючи погляди Геккеля¹ на життя, згідно з якими останнє зводиться до фізичних і хімічних процесів, а так звана душа — не більше, ніж міф, мій товариш вважав, що успіх штучного оживлення безпосередньо залежить від стану тканин померлого: якщо розкладання ще не почалося, то за допомогою правильно підібраних засобів збережене тіло можна повернути до первинного стану, який називають життям. Вест цілком усвідомлював, що навіть незначне пошкодження чутливих клітин мозку, що відбувається в перші моменти після смерті, здатне спричинитися до порушення фізичної або розумової активності. Спочатку він намагався за допомогою особливого реактиву оживити у вмираючому життєву енергію, але ряд невдалих дослідів на тваринах змусив дослідника переконатися в несутимісності природних і штучних проявів життя. Ця обставина й викликала недовіру професури: на підставі поверхне-

¹ Ернст Генріх Філіп Август Геккель (1834—1919) — німецький природодослідник і філософ, котрий виявив, описав і назвав тисячі нових видів, розробив мапу генеалогічного дерева всіх життєвих форм, і вигадав багато термінів у біології, зокрема *тип*, *філогенез*, *екологія* та *найпростіші*.

вих вражень учені вирішили, що піддослідні тварини лише здавалися мертвими. Керівництво факультету продовжувало прискіпливо спостерігати за діяльністю мого приятеля.

Незабаром після того, як Весту заборонили користуватися лабораторією, він повідомив мені про своє рішення будь-яким чином шукати свіжі трупи і таємно продовжувати свої дослідження. Слухати його міркування на цю тему було моторошно: студенти факультету ніколи не здобували матеріал для дослідів самі. Оскільки звернутися в морги ми не могли, то вдалися до послуг двох місцевих негрів, котрі не задавали зайвих запитань. У той час Вест був невисоким струнким юнаком в окулярах, з тонкими рисами обличчя, світлим волоссям, блідо-блакитними очима та тихим голосом; дивно було чути, як він просторікував про переваги кладовища для бідних перед кладовищем церкви Ісуса Христа, де напередодні поховання практично всі трупи бальзамували, що згубно позначалося на наших дослідах.

Я був активним і відданим співником Веста і не лише допомагав добувати матеріал для його мерзенних дослідів, а й знайшов для них затишне місце. Саме я згадав про покинутий будинок Чепмена на Мідов-гілл. На першому поверсі ми влаштували операційну та лабораторію, затуливши вікна темними фіранками, щоб приховати наші нічні експерименти. Хоча будинок стояв віддалік від дороги, запобіжні заходи зайвими не були: чутки про дивні вогні, помічені перехожими, могли б покласти край нашим дослідженням. Якщо хтось стане пхати свого носа, ми домовилися називати нашу операційну хімічною лабораторією. Тишком-нишком ми обладнали наш похмурий притулок приладами, купленими в Бостоні або безсоромно «позиченими» на факультеті, побіжно потурбувавшись про те, щоб необізнані не здогадалися про їхнє призначення, а також запаслися кирками та лопатами, щоб закопувати трупи в льоху. На факультеті для такої мети ми користувалися піччю для спалювання, однак

цей корисний пристрій був нам не по кишені. Позбуватися трупів було постійною морокою, адже навіть крихітні тушки морських свинок, над якими Вест таємно експериментував у своїй кімнаті, додавали нам чимало клопотів.

Ми з жадібністю вампірів вивчали повідомлення про смерть, оскільки для наших дослідів годився не кожен небіжчик. Ми шукали відносно свіжий, не понівечений хворобою труп, для збереження якого не застосовувалися штучні засоби. Межею мрій для нас були жертви нещасних випадків. Багато тижнів нам не вдавалося знайти нічого годящого, хоча ми розпитували і в морзі, і в шпиталі — нібито в інтересах факультету. Але звертатися туди занадто часто не могли, позаяк боялися викликати підозри. Виявивши, що право першого вибору належить університету, ми з Вестом вирішили залишитися в Архемі на літо, коли там проводять літні курси. Нарешті удача нам усміхнулася: якось нам трапився майже ідеальний випадок. Здоровий молодий робітник, котрий потонув у ставку лише минулого ранку, без зайвих зволікань і бальзамування був похований коштом міста на кладовищі для бідноти. Знайшовши його свіжу могилу, ми домовилися повернутися до неї опівночі.

Вночі, коли прибули на місце, ми з відразу взялися до справи — тоді ми ще не знали страху перед кладовищами, він з'явився у нас пізніше. Прихопили з собою заступи та потаємні олійні лампи. У той час електричні ліхтарі були вже розповсюджені, проте своєю надійністю ще поступалися теперішнім. Розкопувати могилу виявилось справою важкою та брудною — втім, якби ми були художниками, а не вченими, можливо б, і зуміли помітити в нашій роботі щось чарівне та поетичне. Коли наші лопати гупнули об дерево, ми з полегшенням зітхнули. Незабаром з-під землі вигулькнула соснова труна. Вест зістрибнув униз, відсунув віко, витягнув трупа та підняв його. Я схилився над ямою, виволік тіло, і ми вдвох стали хутко закидати могилу землею, щоб повернути її до колишнього вигляду. Нерви у нас були на-

пружені до краю — не останню роль у цьому зіграло залякле тіло та безпристрасне обличчя нашої першої жертви, однак ми зуміли знищити всі сліди. Потім, сховавши наш трофей у полотняний лантух, ми поквапилися до будинку старого Чепмена за Мідов-гілл.

На імprovізованому секційному столі при світлі яскравого ацетиленового світильника наш піддослідний не дуже був схожий на примару. Це був кремезний і явно не надто вразливий юнак із простонародною зовнішністю: руським волоссям, сірими очима та грубими рисами обличчя — міцна тварина без психологічних забаганок, життєві процеси якого помітно вирізнялися простотою та здоров'ям. Тепер, із заплющеними очима, він був більше схожий на сплячого, ніж на мерця, хоча уважний огляд, який провів Вест, не дозволяв у цьому сумніватися. Нарешті нам вдалося роздобути те, про що мій товариш завжди мріяв: ідеального мерця, готового прийняти розчин, зумисне приготований для людини відповідно до найточніших розрахунків і теорій. Ми страшенно хвилювалися. Не розраховуючи на повний успіх, ми остерігалися непередбачуваних наслідків неповного оживлення. Особливо нас турбував стан мозку та психіки піддослідного: за час, що минув із моменту смерті, ніжні клітини мозку могли й постраждати. Я зі свого боку ще не зовсім позбувся традиційних уявлень про так звану душу та відчував певний неспокій від думки про те, що незабаром, можливо, почую розповідь про таємниці потойбічного світу. «Що бачив у недоступних сферах цей мирно спочилий юнак, що розповість нам, коли повернеться до життя?» — зважував я. Але ці роздуми не надто обтяжували мене, бо здебільшого я поділяв матеріалізм свого колеги, котрий тримався набагато впевненіше за мене. Він із холодним серцем залив у вену трупа неабияку кількість заготовленої рідини та міцно перебинтував розріз.

Час тягнувся болісно повільно, проте Вест не втрачав терпцю. Він раз по раз притуляв стетоскоп до грудей юна-

ка та філософськи визначав відсутність ознак життя. Через три чверті години він із прикрістю констатував, що розчин не подіяв. Але перш ніж розлучитися з нашим зловісним трофеєм, мій приятель вирішив до кінця використати надану можливість і випробувати на трупі новий препарат. Ще вдень ми викопали в підвалі могилу, з наміром до світанку поховати тіло в землі, бо хоч ми і замикали двері на засув, але дотримувалися всіх запобіжних заходів, аби ніхто не виявив наших огидних для Господа дій. До того ж наступної ночі труп уже не буде достатньо свіжим. Тому, прихопивши єдину ацетиленову лампу до сусідньої кімнати, ми залишили нашого німого гостя в темряві та поквапилися приготувати новий розчин, зважуючи і відміряючи потрібні складники майже з фанатичною ретельністю.

Потім сталося дещо непередбачуване. Я щось переливав із однієї пробірки в іншу, а Вест вовтузився зі спиртівкою, яка заміняла нам газовий пальник, аж раптом із сусідньої темної кімнати почувся несамопитий лемент. Я не здатен описати ці пекельні звуки, від яких кров стигла в жилах: немов саме пекло розверзлося, і з нього чулися стогони грішників. У жахливій какофонії злилися вселенський жах і безвихідний розпач. Людськими ці зойки ніяк не можна назвати — людина не здатна на такі звуки. Забувши про наші честолобні плани, ми з Вестом кинулися до найближчого вікна, перекидаючи пробірки, реторти та світильник, і, немов поранені звірі, кинулися в зоряну безодню ночі. Мабуть, ми й самі нестямно волали, коли нажаханими мчали до міста, однак, досягнувши околиць, схаменулися та спробували опанувати себе — з великими зусиллями нам це вдалося, і незабаром ми вже були подібні до гульвіс, котрі чвалають із нічної пиятики.

Але замість того, щоб розійтися по домівках, ми подалися до Веста, де прошепотіли всю ніч при світлі газового ріжка. До світанку, перебравши подумки всі раціональні теорії та плани дослідження, ми трохи заспокоїлися і проспали

весь день, пропустивши навчання. Однак увечері дві замітки в газеті, ніяк не пов'язані між собою, знову відібрали в нас сон. З невідомої причини покинутий будинок Чепмена згорів дотла — це ми пояснили перекинутою лампою. Крім цього, на кладовищі для бідноти була здійснена спроба осквернити свіжу могилу: хтось безуспішно намагався розкопати її кігтями. Цього ми не могли збагнути, адже ретельно утрамбовували землю лопатою. Всі останні сімнадцять років Вест раз по раз озирався назад і скаржився мені, що чує за спиною тихі кроки. А тепер він зник.

II ДЕМОН ЕПІДЕМІЇ

Ніколи не забуду жахливе літо, коли, як якийсь лихий іфрит¹, що покинув палати Еблісу, в Архемі лютував тиф. Це сталося шістнадцять років тому, але пам'ять про кару Божу ще жива, бо невимовний жах наклав тоді своїми перетинчастими крилами ряди домовин на цвинтарі церкви Ісуса Христа. Однак мені той рік запам'ятався болісним страхом, причину якого тепер, коли Герберт Вест зник, знаю лише я. Ми з Вестом займалися на літніх курсах медичного факультету, де він набув сумнозвісної популярності своїми дослідженнями з оживлення трупів. Мій товариш приніс на вівар науку незліченну безліч дрібних тварин, і наш скептично налаштований декан, доктор Алан Гелсі, заборонив йому проводити дослідження. Однак Вест потай продовжував експерименти в своїй убогій кімнатці в пансіоні, а якось викопав свіжий труп із могили на кладовищі для бідноти та приволік його до покинутого замиського будиночка на Мідов-гілл, про що я досі згадую з жахом.

¹ *Іфрит* — в арабській міфології та в мусульманській культурі різновид джинна, здатного завдавати людям лиха.

ЗМІСТ

ПОКЛИК КТУЛХУ	3
Герберт Вест, реаніматор	5
Дагон	41
Поклик Ктулху	50
Кішки Альтара	89
Лампа Аль-Хазреда	93
Пікменівська модель	105
Музика Еріха Занна	126
Перевтілення Хуана Ромеро	139
Фестини	148
Срібний ключ	161
Гробівець	176
Барва з-за меж Всесвіту	190

ТІНЬ НАД ІНСМУТОМ..... 221

Тінь над Інсмутом 223

Жахиття Данвіча 325

Той, хто шепоче в темряві 379

У дрімотних пошуках незвіданого Кадату..... 461

НА СТІМЧАКАХ БОЖЕВІЛЛЯ 593

Справа Чарльза Декстера Варда..... 595

На стрімчаках божевілля 750